

KSIAŻNICA
ŚLĄSKA

Książnica Śląska t. 38, 2024

ISSN 0208-5798

CC BY-NC-ND 4.0

AGNIESZKA KOWALSKA

Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej

Cyfryzacja zbiorów regionalnych

Streszczenie

Autorka analizuje kolejne etapy rozwoju bibliografii, począwszy od tradycyjnych wersji drukowanych, poprzez bazy danych dostępne online, aż do bibliotek cyfrowych, które udostępniają nie tylko opisy bibliograficzne, ale również treść zdigitalizowanych dokumentów. Opisuje także prace Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Hugona Kołłątaja w Dąbrowie Górniczej w zakresie opracowania bibliografii regionalnej.

Słowa kluczowe

Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej, bibliografia, digitalizacja, cyfryzacja, biblioteki cyfrowe

Wstęp

Bibliografia znajduje się obecnie na przejściowym etapie rozwoju. Zmienia się zwłaszcza w wyniku stosowania metod i narzędzi wywodzących się ze świata informatyki. Zmiany te są konieczne, aby mogła zająć właściwe jej miejsce wśród innych cyfrowych źródeł informacji dostępnych online.

Jadwiga Sadowska wyróżnia 3 etapy przechodzenia od spisu bibliograficznego do bazy danych:

Etap 1 – Stopniowe oddalanie się od tradycyjnej drukowanej wersji bibliografii na rzecz bibliograficznych baz danych. Współistnienie wersji równoległych.

Etap 2 – Współtworzenie przez wiele instytucji bibliograficznej lub bibliograficzno-abstraktowej bazy danych, niepowiązanej i nieograniczonej związkiem z bibliografią drukowaną.

Etap 3 – Przechodzenie od opisu bibliograficznego do pełnego tekstu, czyli od baz bibliograficznych skierowujących do baz pełnotekstowych¹.

Trudno określić, na którym etapie znajdują się biblioteki publiczne i naukowe. Jedno jest pewne: prace nad połączeniem opisu bibliograficznego i odpowiadającego mu dokumentu w wersji elektronicznej oraz umieszczanie ich w bazach dostępnych online już trwają.

Digitalizacja i cyfryzacja

Digitalizacja i cyfryzacja to dwa terminy, które często są używane zamiennie. W rzeczywistości znacząco się one od siebie różnią. Najprościej mówiąc, digitalizacja jest to przekształcenie zasobów analogowych na cyfrowe, np. skanowanie dokumentów i przechowywanie ich w formie elektronicznej. Natomiast cyfryzacja jest to cały proces wdrażania i wykorzystywania technologii cyfrowych do przechowywania i udostępniania zdigitalizowanych zbiorów.

W dzisiejszych czasach większość informacji przekazywana jest drogą elektroniczną. Digitalizacja dokumentów ułatwia ich wyszukiwanie i udostępnianie, ponadto chroni zbiory przed utratą lub zniszczeniem. Należy w tym momencie zaznaczyć, że proces digitalizacji nie polega tylko na przeniesieniu treści dokumentów papierowych na nośnik cyfrowy. Digitalizacja wymaga zachowania odpowiednich standardów jakości, aby dokumenty w wersji cyfrowej były czytelne, wiarygodne i jak najbardziej zbliżone do oryginału. Przy digitalizacji trzeba skorzystać z odpowiednich narzędzi i technologii, aby przeniesienie dokumentów dokonało się w sposób bezpieczny. Tym właśnie procesem zajmuje się cyfryzacja.

Cyfryzacja i digitalizacja odgrywają istotną rolę w kształtowaniu świata cyfrowego, w którym obecnie żyjemy. Wprowadzenie technologii cyfrowych do bibliotek publicznych może przynieść wiele korzyści, takich jak zwiększenie dostępności informacji, poprawę jakości otrzymywanych dokumentów oraz szybkość ich uzyskiwania. Wszystko to pozwoli na skuteczne wykorzystanie potencjału technologii cyfrowych i osiągnięcie oczekiwanych efektów.

¹ J. Sadowska, *Polskie dziedzinowe bibliograficzne bazy danych w perspektywie lokalnej i globalnej*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech*, Bydgoszcz, 27–29 maja 2009, http://eprints.rclis.org/13423/1/sadowska_baztech_bydgoszcz.pdf [dostęp: 19.03.2024].

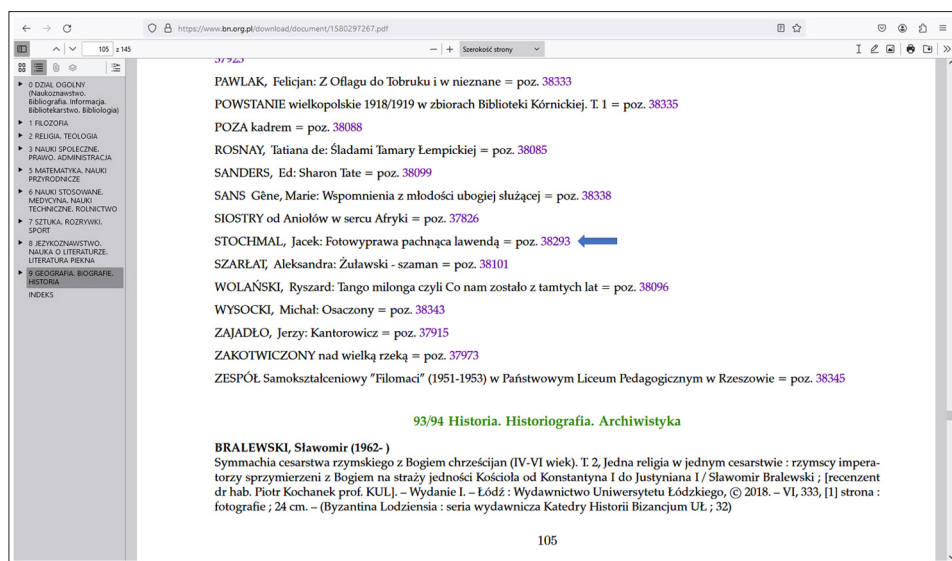
Przewodnik bibliograficzny

Wyszukiwanie informacji i poruszanie się po świecie elektronicznych danych jest możliwością, a powoli staje się koniecznością wynikającą ze zmian technologicznych. Jako pracownicy bibliotek widzimy coraz mniejsze wykorzystanie drukowanych zestawień bibliograficznych, ograniczonych do papierowych stronic, czy też wypełnionych kart w szufladach bibliotecznych².

Bazy bibliograficzne udostępniane online są przeciwwagą dla zestawień drukowanych i stają się coraz bardziej poszukiwane przez użytkowników.

Przewodnik Bibliograficzny jest podstawowym elementem polskiej bieżącej bibliografii narodowej, rejestrującym wydawnictwa zwarte na podstawie egzemplarza obowiązkowego wpływającego do Biblioteki Narodowej. Zawiera sporządzone z autopsji opisy dokumentów opublikowanych w danym roku oraz wydanych do dwóch lat wstecz.

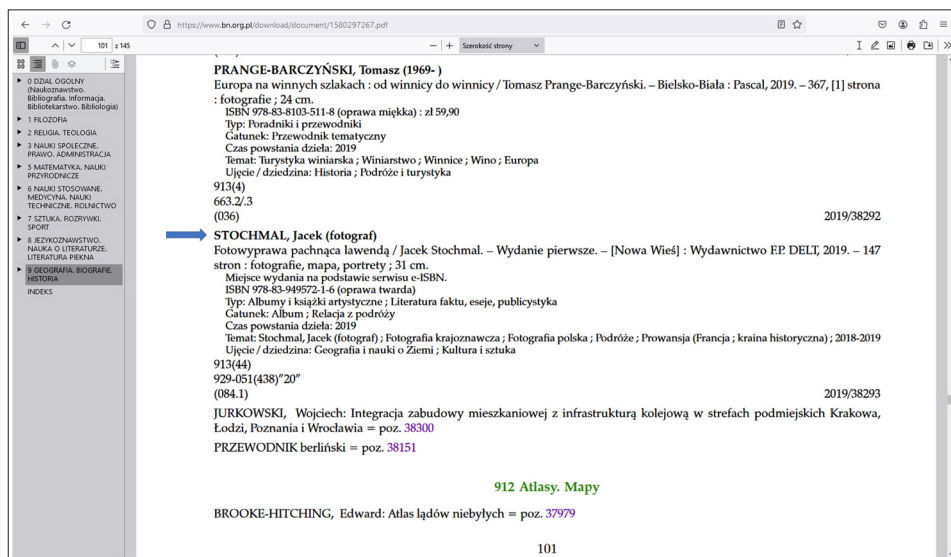
Do końca 2009 roku zeszyty *Przewodnika Bibliograficznego* ogłaszane były drukiem. Od 2009 roku kolejne zeszyty wychodzą w postaci elektronicznej jako dostępny sieciowo plik PDF, równoległe do wersji drukowanej. Dzięki cyfrowej wersji *Przewodnika Bibliograficznego* pojawiła się dodatkowa korzyść – hiperłączne odsyłające. Obecnie, przeglądając opisy bibliograficzne, po kliknięciu na numer pozycji możemy przenieść się do pełnego opisu bibliograficznego danego dokumentu.

Rys. 1. *Przewodnik Bibliograficzny* 2019, nr 52, s. 105

Źródło: <https://www.bn.org.pl/download/document/1580297267.pdf> [dostęp: 19.03.2024]

²W. Sygocki, *Bazy bibliograficzne – narzędzie gromadzenia i wyszukiwania informacji*, [w:] *Bibliografii@. Źródła, standardy, zasoby*, Warszawa 2013, s. 193.

Rys. 2. *Przewodnik Bibliograficzny* 2019, nr 52, s. 101

Źródło: <https://www.bn.org.pl/download/document/1580297267.pdf> [dostęp: 19.03.2024]

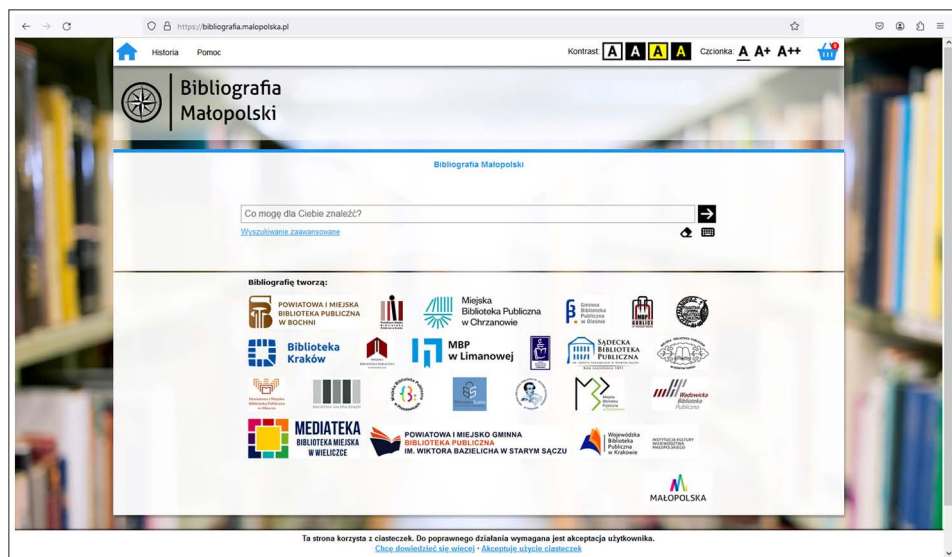
Jest to pewien krok naprzód, ale wciąż nie spełniający wszystkich oczekiwań osób poszukujących informacji bibliograficznej. *Przewodnik Bibliograficzny* będzie bardziej doceniany i wykorzystywany, kiedy dane z bibliografii będą powiązane z innymi danymi, a dzięki temu dostęp do nich będzie częstszy i łatwiejszy, a co najważniejsze – szybszy.

Bibliografia Małopolski

Bibliografia Małopolski jest źródłem wiadomości o regionie w ujęciu współczesnym i historycznym. Zasięg wydawniczo-formalny *Bibliografii Małopolski* obejmuje głównie artykuły z czasopism lokalnych, książki lub ich fragmenty, a także wybrane dokumenty życia społecznego (katalogi wystaw, broszury, foldery, druki okolicznościowe).

Baza online *Bibliografia Małopolski* znajduje się pod nadzorem merytorycznym Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie. Stanowi część ogólnopolskiego systemu bibliografii regionalnych. Jest obecnie współtworzona przez 22 biblioteki publiczne województwa małopolskiego³.

³ *Bibliografia Małopolski*, <https://www.biblioteka.krakow.pl/bibliografia-regionalna/> [dostęp: 19.03.2024].

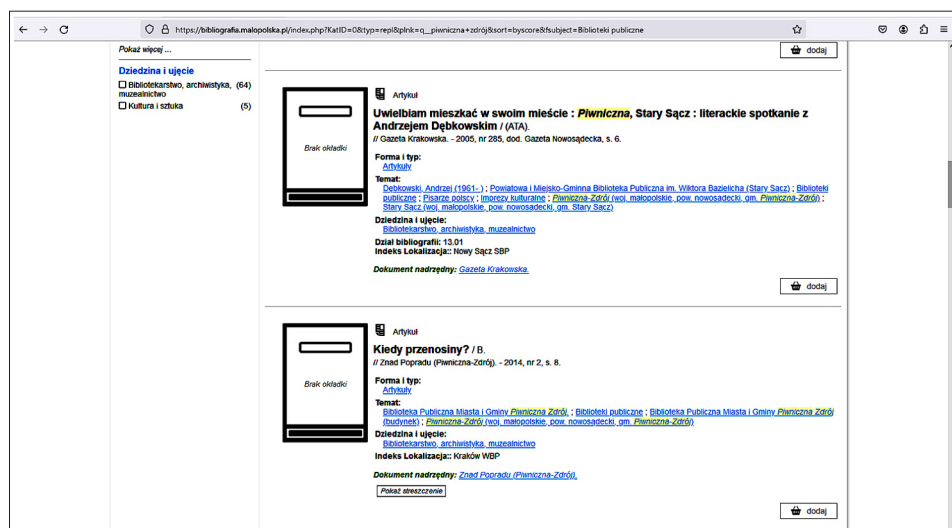
Rys. 3. Bibliografia Małopolski

Źródło: <https://bibliografia.malopolska.pl/> [dostęp: 19.03.2024]

Wyszukiwanie w bazie *Bibliografia Małopolski* jest o tyle wygodne, że w trakcie jednego wyszukiwania sprawdzamy katalogi online 22 bibliotek publicznych. Wyniki pokazują informację o dokumentach oraz ich lokalizację.

Przykład:

Po wpisaniu w okienku wyszukiwania hasła: Piwniczna Zdrój otrzymujemy wykaz dokumentów znajdujących się w różnych bibliotekach regionu.

Rys. 4. Bibliografia Małopolski – wyniki wyszukiwania

Źródło: <https://bibliografia.malopolska.pl/> [dostęp: 19.03.2024]

Wśród materiałów znajdujących się w tej bazie są nie tylko książki i artykuły z czasopism, ale również Dokumenty Życia Społecznego.

The screenshot displays the search results on the Bibliografia Małopolski website. The search query is 'piwniczna zdroj'. The results are sorted by relevance. The first result is an article titled 'Piwniczna-Zdrój' by Iga Michałek, published in 'Dziennik Polski' in 2005. The second result is another article titled 'Piwniczna-Zdrój' from 'Sądeczanie' in 2020. The sidebar on the left allows filtering by source type, with 'Forma i typ' selected, showing various document types like 'Artykuły', 'Książki', 'Poezja', etc.

Rys. 5. Bibliografia Małopolski – wyniki wyszukiwania, forma i typ dokumentów

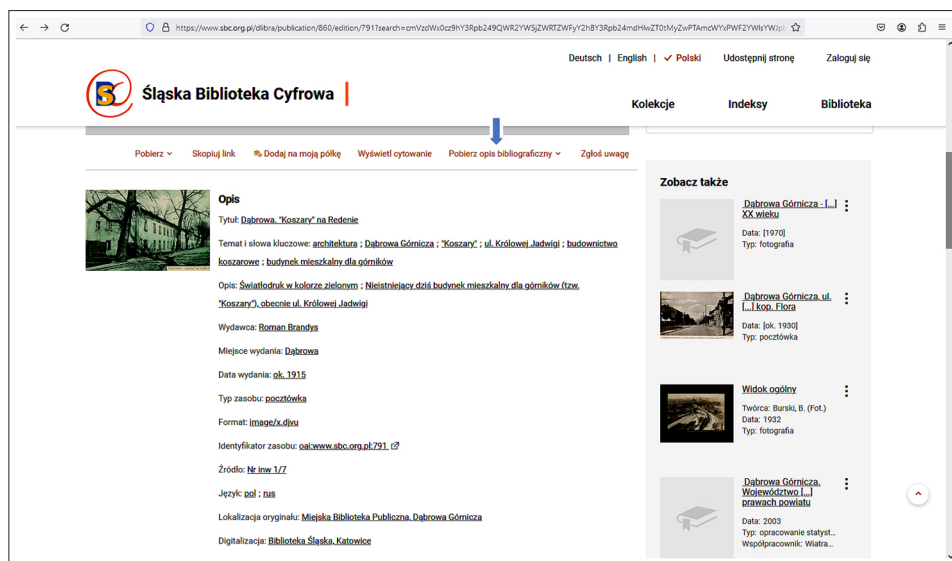
Źródło: <https://bibliografia.malopolska.pl/> [dostęp: 19.03.2024]

Bibliografia Małopolski z pewnością jest bibliografią w miarę pełną, scalającą katalogi wielu bibliotek zawierających opisy różnego rodzaju dokumentów. Szukając informacji, otrzymujemy dość wyczerpujące zestawienie bibliograficzne. Jednak użytkownicy oczekują czegoś więcej. Chcą pełnej informacji, opisu bibliograficznego z dostępem do samego dokumentu, oczywiście online. Te wymagania w pewnym zakresie mogą spełniać biblioteki cyfrowe.

Śląska Biblioteka Cyfrowa

Śląska Biblioteka Cyfrowa powstała dzięki współpracy Biblioteki Śląskiej w Katowicach i Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Obie instytucje posiadały uzupełniające się doświadczenia, przydatne w organizacji przedsięwzięcia. Współpraca zaowocowała opracowaniem Porozumienia o utworzeniu Śląskiej Biblioteki Cyfrowej, podpisanego 20 lipca 2006 roku⁴.

⁴ *Cyfrowa pamięć regionu. 10 lat Śląskiej Biblioteki Cyfrowej*, red. P. Bratkowski, R. Lis, M. Szulc, Katowice 2017, s. 8.

Rys. 6. Śląska Biblioteka Cyfrowa – pocztówka z Dąbrowy wraz z opisem bibliograficznym

Źródło: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/860/edition> [dostęp: 19.03.2024]

Biblioteki cyfrowe mają możliwość udostępniania użytkownikowi nie tylko opisu bibliograficznego, ale również treści całego zdigitalizowanego dokumentu. Niestety, biblioteki cyfrowe nie mogą umieszczać w swoich zasobach wszystkich dokumentów należących do bibliotek i innych instytucji naukowych i kulturalnych. Przeszkodą są ograniczenia wynikające z ochrony praw autorskich i unijne dyrektywy z tym związane.

Ochrona praw autorskich

Biblioteki cyfrowe są bogatym źródłem dokumentów wydanych w XVIII, XIX i na początku XX wieku. Taki przedział czasowy związany jest z ustawą o prawach autorskich, zgodnie z którą prawa te wygasają 70 lat po śmierci twórcy lub twórców, pod warunkiem braku osób dziedziczących te prawa. Dzięki bibliotekom cyfrowym liczne cenne zbiory są dostępne online, bez ryzyka zniszczenia oryginału. Drugą grupę stanowią materiały, do których prawa autorskie posiadają instytucje tworzące biblioteki cyfrowe. Pozostałe dokumenty podlegają ochronie trzech aktów prawnych:

- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych,
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach,
- Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 roku w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym.

Ustawa o bibliotekach dopuszcza tworzenie cyfrowych wersji dokumentów w celu ich ochrony, ale udostępnianie online jest już problematyczne. O wiele łatwiej jest udostępnić cyfrowe wersje dokumentów na komputerach biblioteki tworzących sieć wewnętrzną, nie podłączonych do ogólnie dostępnego Internetu. Wymaga to osobistej wizyty użytkownika w bibliotece.

Bibliografia regionalna

Bibliografia regionalna to bibliografia specjalna o zasięgu terytorialnym obejmującym obszar mniejszy niż państwo, który ze względu na cechy geograficzne, kulturowe, gospodarcze, administracyjne tradycyjnie uznawany jest za region⁵.

Ustawowy obowiązek opracowywania i publikowania bibliografii regionalnych spoczywa na bibliotekach publicznych – wojewódzkich i powiatowych⁶.

Bibliografie regionalne odgrywają dużą rolę jako źródło wiedzy o historii społeczności lokalnej. Są czynnikiem, który może przyczyniać się do rozwoju społecznego, gospodarczego i naukowego regionu. Pomagają w jego promocji i kształtują jego obraz w oczach mieszkańców⁷. Cennym źródłem wiedzy o regionie są dokumenty życia społecznego. Często są to druki wydawane przy okazji społecznej działalności instytucji lub organizacji. Powstają dla osiągnięcia celów politycznych, propagandowych, reklamowych i społecznych. Z czasem mogą stać się dokumentami o wartości historycznej.

Opracowanie dokumentów życia społecznego w bibliografii regionalnej jest trudniejsze i bardziej pracochłonne niż druku zwartego lub artykułu. Często konieczne są adnotacje wyjaśniające. Dla użytkowników bibliografii regionalnej wymarzoną wersją byłoby zestawienie bibliograficzne na określony temat z cyfrowymi kopiami dokumentów.

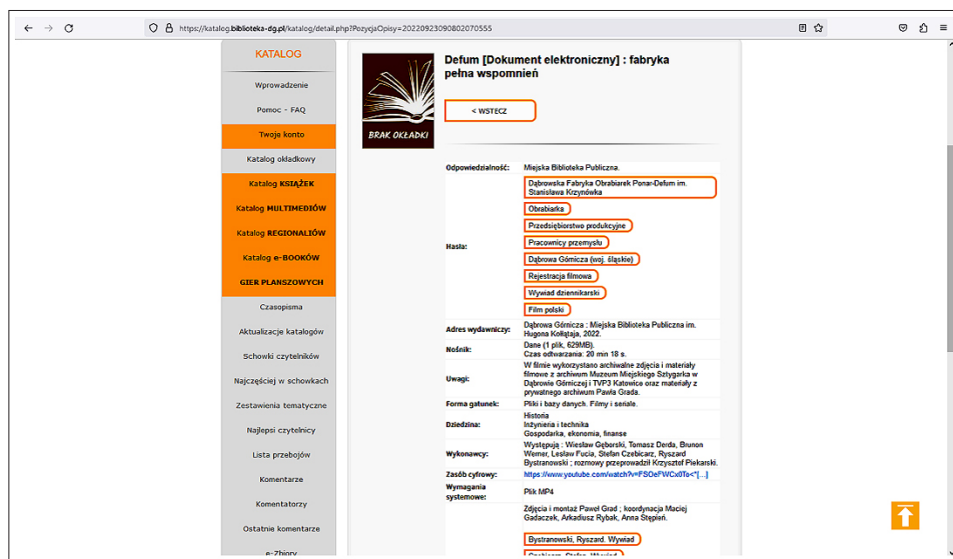
Zakończenie

Miejska Biblioteka Publiczna im. Hugona Kołłątaja w Dąbrowie Górniczej jest dopiero na początku drogi do własnej bibliografii regionalnej. Jej tworzeniem zajmują się pracownicy Czytelni Regionalnej. W zbiorach Czytelni poza księgozbiorem i prasą regionalną znajdują się także dokumenty życia społecznego. Ich opisy wchodzi w skład bibliografii regionalnej. Większość DŹS-ów została stworzona przez dąbrowską bibliotekę. Dzięki temu w dostępnej online bibliografii regionalnej występują opisy bibliograficzne z dołączoną cyfrową wersją dokumentu.

⁵ Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych, Warszawa 2002, s. 32.

⁶ Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. (z późn. zm.), (Dz.U. 1997, nr 85, poz. 539).

⁷ B. Lech-Jabłońska, *Dylematy doboru i opracowania dokumentów życia społecznego w bibliografii regionalnej*, [w:] *Dokumenty życia społecznego w badaniach i praktyczne ich wykorzystanie*, red. A. Firlej-Buzon, Warszawa 2017, s. 127.

Rys. 7. Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej – katalog online

Źródło: <https://katalog.biblioteka-dg.pl/katalog/> [dostęp: 19.03.2024]

Duża ilość dąbrowskich DŹS-ów została włączona do zasobów Śląskiej Biblioteki Cyfrowej, której dąbrowska księżnica jest uczestnikiem od 2006 roku. Są to głównie dokumenty z kolekcji: Bocianowskich, Lewickich, Nowaków – rodzin związanych z historią i rozwojem Dąbrowy Górniczej. Ze współczesnych dokumentów biblioteka umieściła w ŚBC wydawnictwa własne oraz czasopisma „Przeгляд Dąbrowski” i „Abstrakt”.

Obecnie pracujemy nad stworzeniem dąbrowskiej bibliografii regionalnej z możliwością wyszukiwania dokumentów występujących w różnych dąbrowskich instytucjach wraz z ich cyfrowymi kopiami. Czytelnia Regionalna dzięki współpracy z Pałacem Kultury Zagłębia, Muzeum Miejskim „Szttygarka” i z innymi ośrodkami kultury oraz Urzędem Miejskim, gromadzi i opracowuje afisze, pocztówki, fotografie, druki ulotne obrazujące życie codzienne naszego miasta. O ile digitalizacja zbiorów nie jest trudna, o tyle cała cyfryzacja procesu udostępniania dokumentów wiąże się z zakupem odpowiednich programów i pojemnych serwerów. Tworzenie bibliografii regionalnej, która zaspokoiłaby wszystkie potrzeby czytelnika, natrafia na wiele przeszkód: finansowych, prawnych (głównie ochrona praw autorskich) oraz lokalowych (przechowywanie zdigitalizowanych zbiorów). Jednak bibliografia regionalna i zestawienia bibliograficzne zawierające hiperłącza do cyfrowych wersji dokumentów to przyszłość, do której musimy się przygotować.

Bibliografia

- Bibliografi@. Źródła, standardy, zasoby* (2013), red. J. Franke, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Bibliografia Małopolski*, <https://bibliografia.malopolska.pl/> [dostęp: 19.03.2024].
- Biblioteka i informacja w aktywizacji regionalnej* (2012), red. D. Grabowska, E.B. Zybert, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Biblioteki, tożsamość, kultura* (2013), red. I.H. Pugacewicz, E.B. Zybert, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Cyfrowa pamięć regionu. 10 lat Śląskiej Biblioteki Cyfrowej* (2017), red. P. Bratkowski, R. Lis, M. Szulc, Katowice: Biblioteka Śląska.
- Dokumenty życia społecznego w badaniach i praktyczne ich wykorzystanie* (2017), red. A. Firlej-Buzon, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Dyrektywa 2001/29/WE z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym.*
- Katalog Miejskiej Biblioteki Publicznej w Dąbrowie Górniczej, <https://katalog.biblioteka-dg.pl/katalog/> [dostęp: 19.03.2024].
- Pacek Jarosław (2010), *Bibliografia w zmieniającym się środowisku informacyjnym*, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Przegląd Bibliograficzny*, <https://www.bn.org.pl> [dostęp: 19.03.2024].
- „Przewodnik Bibliograficzny” 2019, nr 52.
- Sadowska Jadwiga (2009), *Polskie dziedziczne bibliograficzne bazy danych w perspektywie lokalnej i globalnej*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech*, Bydgoszcz, 27–29 maja 2009, http://eprints.rclis.org/13423/1/sadowska_baztech_bydgoszcz.pdf [dostęp: 19.03.2024].
- Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* (2002), red. B. Bojar, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Śląska Biblioteka Cyfrowa, <https://www.sbc.org.pl/dlibra> [dostęp: 19.03.2024].
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (z późn. zm.), (Dz.U. 1997, nr 85, poz. 539).
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83).
- Wojciechowski Jacek (2014), *Biblioteki w nowym otoczeniu*, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Digitization of regional collections

Summary

The author analyzes the successive stages of the development of bibliography, starting from traditional printed versions, through online

databases, to digital libraries that provide not only bibliographic descriptions, but also the content of digitized documents. In this article is described also the work of the Municipal Public Library Hugo Kołłątaj in Dąbrowa Górnicza in the field of developing of a regional bibliography.

Keywords

Municipal Public Library in Dąbrowa Górnicza, bibliography, digitization, digital libraries

Digitalisierung regionaler Sammlungen

Zusammenfassung

Die Autorin analysiert die weiteren Phasen der Entwicklung der Bibliographie, angefangen von traditionellen gedruckten Versionen über Online-Datenbanken bis hin zu digitalen Bibliotheken, die nicht nur bibliografische Beschreibungen, sondern auch den Inhalt digitalisierter Dokumente bereitstellen. Verfasserin beschreibt auch die Wirkungen der Städtischen Öffentlichen Bibliothek in Dąbrowa Górnicza im Bereich der Entwicklung einer regionalen Bibliographie.

Schlüsselwörter

Städtische Öffentliche Bibliothek in Dąbrowa Górnicza, Bibliographie, Digitalisierung, digitale Bibliotheken